

Melchor SÁNCHEZ DE TOCA ALAMEDA

POSljedICE EUROPSKE MULTIKULTURALNOSTI ZA KRŠĆANSTVO I PASTORAL DUHOVNIH ZVANJA*

Sažetak

U svome izlaganju autor obrađuje vrlo aktualnu temu europske multikulturalnosti i njezine posljedice za kršćanstvo i duhovna zvanja.

Tekst sadrži četiri podnaslova: Globalizirani svijet i multikulturalna Europa; Dijalog među kulturama; Kršćani u eri relativizma; Otvoreni prema nadi i budućnosti. Metodološki pristup je uobičajen. Naime, autor najprije tumači ili definira sadržaj pojma i iznosi činjenično stanje. Zatim upozorava na opasnosti za kršćane i za duhovna zvanja a onda u takvom stanju vidi izvanrednu mogućnost i šansu za naviještanje Evanđelja i autentično življenje svoga poslanja.

Ima povjerenja u mlade naraštaje i s nadom gleda u budućnost. Citirajući Gaudium et Spes (31), optimistično završava: "S pravom možemo biti sigurni da je budućnost čovječanstva u rukama onih koji budu znali budućim pokoljenjima pružiti razloge života i nade."

Godine 1997. našao sam se gotovo slučajno u Rimu, na sudjelovanju na Prvom Kongresu za pastoral duhovnih zvanja u Europi, ne imajući nikakvu posebnu kompetentnost. U radnoj grupi španjolskog jezika govorilo se o krizi zvanja. Najveći dio sudionika iznosi uglavnom mučnu sliku stanja u redovima ili dijecezama. Preuzetno zbog dobi i s malo kompeten-

* Predavanje održano 7. srpnja 2002. u Vrhbosanskoj katoličkoj bogosloviji u Sarajevu na konferenciji o duhovnim zvanjima (4.-7. srpnja 2002.), u organizaciji European Vocations Service, s temom: *The specific nature of vocations ministry in a multicultural context*. Tekst predavanja s talijanskog jezika je preveo i sažetak napisao mr. Juro Babić, dok je dr. Mato Zovkić sažetak preveo na engleski. - *Napomena urednika.*

cije sjećam se da sam rekao da takvu krizu jednostavno nisam poznavao. Ustvari, u mojoj toledskoj bogosloviji svake su godine bili zaređeni i sada se redi prosječno petnaest ili dvadeset svećenika. Pokret apostolata, koji sam poznavao kao mladić i u kojem sam dozrijevaio u svom svećeničkom zvanju, bio je rasadnik zvanja za sve staleže života u Crkve: duhovna zvanja za ministerijalno svećeništvo u dijecezama, za muške i ženske zajednice posvećenog života, bilo redovničke bilo laičke u svjetovnoj ustanovi. U svojim prvim godinama svećeništva bio sam u pastoralu mladih i sveučilištaraca, iskusio sam bogatstvo kršćanskog života, iz kojeg su nastala mnoga duhovna zvanja za svećeništvo ili redovništvo. Mogao sam pratiti mladiće i djevojke za vrijeme procesa odlučivanja o ulasku u samostane kontemplativnog života, u svjetovnu ustanovu, u bogosloviju, u druge kongregacije i zajednice apostolskog života. Nestašice zvanja jednostavno nisam vidio.

Danas, pet godina kasnije, kad sam se ponovno našao na Kongresu za duhovna zvanja u Europi moram priznati da se ne bih izrazio s onom preuzetnošću, još manje onako arogantno. Istina, nastavio sam pratiti mladiće i djevojke pri njihovu izboru zvanja, ali postao sam mnogo svjesniji poteškoća s kojima se susreću pri odlukama koje vrijede za čitav život, kao i poteškoća glede ustrajnosti u izboru. Svoje uvjerenje, koje ću pokušati podijeliti s vama, jest sljedeće: mladi danas nisu gori od onih iz prijašnjih vremena. Što ih više poznajem i što sam više s njima, više sam u to uvjeren. Ali poteškoće s kojima se suočavaju u sazrijevanju u kršćanskom životu sve do izbora svog načina života, danas su vjerojatno veće nego prije, i te poteškoće u dobroj su mjeri kulturalnog tipa. Današnji kulturalni kontekst, svijet globalizacije i "europske multikulturalnosti" koji je tema našeg Kongresa, jest ambijent u kojem rastu i razvijaju se duhovna zvanja za nasljedovanje Krista. Proučavati da li i u kojoj mjeri ovaj kulturalni ambijent ima utjecaj na životni izbor i ustrajnost u njemu, bit će predmet moga izlaganja.

I. Globalizirani svijet i multikulturalna Europa

Globalizacija i multikulturalnost dvije su moderne riječi koje su stekle veliku popularnost. Nema znanstvenog susreta ili konferencije na kojima se ne raspravljaju i ne obrađuju ove teme, koje su također objekt posebne pažnje Papinskog Vijeća za Kulturu.

Globalizacija je prvotno ekonomski fenomen koji se sastoji u rušenju ekonomskih barijera između pojedinih država s težnjom prema jedinstvenom svjetskom tržištu, razvijanom modernim komunikacijskim

tehnologijama. Ovaj ekonomski proces nositelj je također paralelnog procesa kulturalne globalizacije, tj. širenja na planetarnoj razini novog tipa kulture koji se stavlja nad prethodne kulture i koji put ih uništava. Mladi Dublin, Varšave ili Sevilje jesu eksponenti i potrošači ove nove kulture: slušaju iste glazbene grupe, gledaju iste filmove, oblače se na sličan način, jedu slične stvari, imaju zajednički način mišljenja i djelovanja.

To je rašireni i zabrinjavajući fenomen ali ne apsolutno novi. Čovječanstvo poznaje iz prošlosti fenomen globalizacije, premda u malo manjem opsegu. Tako se misli, npr. na helenizam koji je transformirao mozaik naroda, jezika i kultura Srednjega istoka u jedinstvenu kulturalnu i ekonomsku cjelinu a koja je ponudila ranoj Crkvi izvanredne mogućnosti za naviještanje Evandelja.

Ono što zabrinjava nije toliko širenje jedne planetarne kulture a još manje, iako nam se ne sviđa, samo jednog jezika, nego na prvom mjestu, činjenica da se nova kultura predstavlja isključivo kao postkršćanska. Na drugom mjestu, brige povećavaju ekonomski i politički interesi malih skupina moći koje imaju na raspolaganju ogromna sredstva da bi nametnuli ove modele i kulturalni standard, s razarajućim posljedicama koje vidimo. Nedavno su biskupi Bolivije u pohodu *ad limina* očitovali svoju zabrinutost zbog naglih promjena koje nastaju u nekim udaljenim i vrlo siromašnim visinskim područjima, bez osnovnih infrastruktura, gdje su pristigli satelitska televizija, internet i mobiteli. Sada se stvara, tako vele, generacijski i do sada nepoznat kulturalni prijelom, od trenutka kad se mladi osjećaju prebačenim iz ruralnih patrijarhalnih zajednica u postmodernizam, a da nisu napravili i asimilirali korake između toga dvoga, kakvi su na Zapadu pratili ovaj proces. No, u isto vrijeme ne smijemo smetnuti s uma da ova globalizacija nudi Crkvi mogućnosti kao nikad prije, da prođe u čitavo čovječanstvo naviještanjem Evandelja.

S ovim fenomenom globalizacije povezan je, posebno u Europi, nastanak novih multikulturalnih društava. Paradoksalno, u trenutku kad se čini da se širi jedinstvena svjetska kultura, vidimo istovremeno u Europi jasnu afirmaciju i traženje vlastitih kulturalnih posebnosti kao reakciju na globalizaciju koja uzima sve više maha i poništava svaku razliku. U isto vrijeme migracijske bujice, izazvane i potaknute samom globalizacijom, mijenjaju temeljito lice Europe.

Započinjemo jednom tvrdnjom: Europa je multikulturalni kontinent. Ovo je činjenica koju vidi neposredno svaki promatrač. Od Lisabona do Moskve, od Cadiza do Rejkjavika postoji enormna raznolikost jezika, odjevanja, običaja, napokon kultura koje se razlikuju od jedne države do druge. I unutar pojedinih Država / Nacija postoji ta velika različitost. Ne samo ovdje, u Balkanskim zemljama ili na području srednje Europe.

Vjerojatno ne postoji ni jedna država u Europi gdje nema etničke, jezične, kulturalne ili religiozne manjine. San o jednoj Državi / Naciji u svemu i po svemu homogenoj iluzija je ili utopija, koji put željena da se postigne pod svaku cijenu, kako su pokazali događaji etničkog čišćenja kojega smo svjedoci u ne tako davnoj prošlosti.

Multikulturalnost ne pripada samo sadašnjosti. Europa je oduvijek multikulturalna. Grad Toledo iz kojega dolazim, poznat je kao Grad Triju Kultura, a ime mu je dano zbog više manje pomirljivog suživota kršćana, Hebreja i muslimana tijekom srednjeg vijeka. Radi se o suživotu, iskreno govoreći, više idealiziranom nego realnom. Kao Toledo, također ovaj grad, Sarajevo, bio je simbol teškog ali mogućeg suživota između različitih kultura, san koji je nedavni rat djelomično razbio.

Unatoč svoj ovoj različitosti ili pluralnosti kultura, Europa je mjesto gdje je, zahvaljujući kršćanstvu, nastala sinteza između partikularnosti i univerzalizma, što je izvor njezine kulturalne plodnosti. Kršćanstvo je bilo odlučujući čimbenik koje je ukorijenilo Evandjelje u mjesne kulture čuvajući im najbolje elemente, s jedne strane, i otvorilo svaku pojedinačnu kulturu univerzalnoj, katoličkoj dimenziji, s druge strane. Važno je ne zaboraviti ovo, upravo kad je u tijeku priprema Europskog Ustava a pred pokušajima da se izbriše povijesno pamćenje kršćanskih korijena Europe. Opasna je to *afazija* (njemoća), kako veli kardinal Poupard, koja vodi do *amnezije* (gubitka sjećanja).

Pored ove multikulturalnosti koju možemo nazvati povijesnom, tipične za centralnu i istočnu Europu, razvija se na zapadu i jugu Europe mnogo drukčija situacija povezana s fenomenom imigracije koja dolazi iz izvaneuropskih kulturalnih sredina. Radi se o masovnim imigracijama koje brzo i duboko mijenjaju kulturalnu fizionomiju mnogih europskih zemalja. Moja domovina Španjolska bila je jedna od najhomogenijih europskih država s etničko-kulturalnoga i religioznoga stajališta, iako ne i s jezičnoga. Tijekom više stoljeća, od protjerivanja Hebreja 1492. god. i "moriskosa", muslimana nastanjenih u Španjolskoj, 1611. god., u njoj više nije bilo manjina drugih religija, pa ni protestanata. Ovakvo se stanje temeljito promijenilo zadnjih deset godina naročito zbog jakog migracijskog fenomena koji pogada Španjolsku kao graničnu zemlju. Na ulicama Barcelone ili Madrida, moguće je danas susresti grupe ili zajednice zemalja zapadno od Egipta, drugih s afričkog kontinenta, latino-amerikanaca, Indijaca, Filipinaca, Kineza itd., fenomen poznat već u drugim europskim gradovima. To su lica i jezici koji su doskora bili rijetkost, a koji pak danas zauzimaju čitave četvrti.

To je fenomen širokih razmjera u zemljama europskoga juga, malo manje u velikim industrijaliziranim zemljama kao što su Velika Britanija,

Francuska, Njemačka, Italija ili zemlje Beneluksa. Naravno, utjecaj tako prodoran i brz, nije bez posljedica. Često se najsiromašniji slojevi moraju suočiti s negativnim aspektima ove masovne imigracije i podnijeti teret: konkurenciju na tržištu rada, delikvenciju, prostituciju, trgovinu drogama itd. Kriminalne radnje povezane s ilegalnom imigracijom (u Španjolskoj 90% preventivno pritvorenih u zatvore u prvom polugodištu 2002. god. bili su ilegalni imigranti), polemike o upotrebi *chador* od muslimanskih studentica u javnim školama, izgradnja džamija u malim ruralnim sredinama, sve to izaziva reakciju odbojnosti prema strancu, koja tek površno može biti okrivljena kao "ksenofobija" ili "rasizam", jer u stvarnosti je mnogo kompleksnija.¹ Ove nove realnosti, naravno, ne mogu ne utjecati na život osoba koje se s njima suočavaju i, općenito više, na život kršćanina danas u Europi. Po mome mišljenju, ovi fenomeni, sve u svemu, ne igraju odlučujuću ulogu u procesu odlučivanja za duhovna zvanja, niti na način življenja vlastitog poziva.

Istinski problem, pravi izazov pred kojim se danas nalazi kršćanin u Europi, nije "multikulturalnost" kao činjenična raznolikost, bilo davna bilo nedavna, već "multikulturalizam", tj. raznolikost shvaćana, više ili manje svjesno, kao vrijednost koja se dosiže, kao program. U ovom smislu, multikulturalizam je ideološki projekt² koji se ne zadovoljava s toleriranjem, prihvaćanjem ili usklađivanjem različitih kultura prisutnih na jednom području, tražeći mirnu koegzistenciju i obostrano obogaćivanje, već je izraz kulturalnog relativizma koji svaki kulturalni izričaj stavlja na razinu apsolutne jednakosti.

Primijenjena na područje politike, ova ideja multikulturalizma uključuje da država treba biti neutralna pred različitim kulturama prisutnim na određenom teritoriju, bez protežiranja ijedne. Samo što često ova vrsta *culture-blindness*, koju bi država i društvo trebali imati, pokazuje da je baš ne-neutralnost, jer ne vodi računa o vrijednosti kulturalnih korijena koji su, u europskom slučaju, prožeti kršćanstvom. Dogada se tako npr. da obrana kulturalnog identiteta imigranata pristiglih u Europu ide često i namjerno na štetu kulturalnog identiteta zemalja domaćina, u neku vrstu obrnutog neokolonijalizma: onako kako su u prijašnjim vremenima djelovali europski kolonijalizatori ne obazirući se na kulture teritorija koje su osvajali, danas sami Europljani riskiraju da pogaze, ne kulturu novih pridošlica, nego vlastitu.

¹ Usp. G. SARTORI, *Pluralismo. Multiculturalismo ed estranei*, Rizzoli, Milano 2001., str. 47.

² Isto. Premda ne dijelim sve autorove teze, analiza multikulturalizma koju pravi u svojoj knjizi sadrži mnoge korisne elemente.

On što se nedavno dogodilo u gradu Birminghamu možda tumači ono što pokušavam reći. Općinsko je vijeće predložilo zamjenu božićnih blagdana u kalendaru s periodom praznika zvanih "Winterval", hibridni naziv od "Winter" i "Interval". Zastupnici ovog prijedloga drže da slaviti Božić predstavlja diskriminaciju u odnosu na pristaše drugih religija ili čak i nevjernika. Neobično je bilo to da se jedan od starješina iz muslimanske zajednice Grada energično opirao ovoj namisli, dokazujući kako je logično da u Engleskoj kao kršćanskoj zemlji općina proglasi dane Kristova rođenja blagdanima.

U ovom novom multikulturalizmu ne nedostaje naslijede izvjesnog tipa marksizma, koji preuzima stare teme besklasnog društva i ponovne pobjede podjarmljenih kultura. Postoji trećesvjetstvo europskih vlada, nastalo iz pogrešaka učinjenih za vrijeme kolonijalnih avantura. Ali multikulturalizam je iznad svega produkt modernističke krize, dijete površnog mišljenja koje se odriče istine i niječe ljudskom razumu sposobnost da je dokuči. Multikulturalizam kao ideologija nije ništa drugo nego nad-fenomen kulturalnog relativizma.

2. Dijalog među kulturama

Koji je odgovor Crkve pred fenomenom različitosti kultura? Za Crkvu je svaka kultura vrijedna respekta. To ne znači da sve kulture imaju istu vrijednost. Ova vizija kulturalne pluralnosti temelji se na zdravoj katoličkoj antropologiji koja vidi u čovjeku i njegovim djelima, unatoč istočnom grijehu, odsjaj Božje slike. Pluralnost kultura rada se iz mogućnosti ljudske naravi i može se stoga smatrati dobrom koje očituje savršenost naravi. Sa sv. Augustinom bi se moglo reći da je svaka kultura *modus* ljudskog bića i prema tome jedno novo dobro koje se dodaje specifičnoj ljudskoj savršenosti. Pluralnost kultura je razastiranje samoga bitka i u tom smislu nešto dobro.³ Idući više u dubinu, za Ivana Pavla II. različite kulture su u konačnici različiti načini suočavanja s pitanjem o značenju osobne egzistencije. I upravo se ovdje nalazi izvor dužnog poštovanja prema svakoj kulturi: "Svaka je kultura napor promišljanja o tajni svijeta i posebno čovjeka: jedan način izražavanja transcendentale dimenzije ljudskoga života. Jezgru svake kulture sačinjava njezino približavanje najvećemu od misterija: misteriju Boga."⁴

³ E. FORMENT, "El pluralismo cultural y la unidad de la fe", u PONTIFICIO CONSEJO DE LA CULTURA, *Actas del Simposio "La cultura y la esperanza cristiana" Sevilla 12-14 marzo 1998.*, Córdoba 1999., str. 85-86.

⁴ GIOVANNI PAOLO II., *Discorso all'Assemblea Generale dell'ONU*, New York, 5 listopada 1995., br. 9-10, u *Insegnamenti*, XVIII/2 (1995), 730-744.

Svaka je, dakle, kultura nositeljica misterija koji zaslužuje respekt. I u isto vrijeme, možemo reći da na osnovu ovog dinamizma transcencije različite kulture mogu dijalogizirati. Doista, kao što na osobnoj razini dijalog može postati izvor obogaćenja i rasta, također za različite kulture otvorenost prema drugomu i dodir s različitim stvarnostima može biti jak poticaj napretku, kako to potvrđuje povijest, naročito ona europska. "Kad se kulture dublje ukorijene u naravi čovjeka, one sa sobom nose svjedočanstvo onoga otvaranja prema univerzalnosti i transcenciji koje je svojstveno čovjeku." To je razlog da mogu dijalogizirati, štoviše trebaju, jer "njihova životna snaga i trajnost ovise o sposobnosti otvaranja u prihvaćanju novosti" (*Fides et Ratio*, 70-71). Kulture se kao i živa bića radaju, rastu te ako se ne otvore, neizlječivo umiru.

Ako svaka kultura ima svoje dostojanstvo, nije zbog toga svaka kulturalna vrijednost nedodirljiva. Ne možemo zaboraviti da je svaka kultura, jer je ljudska stvarnost, obilježena grijehom. Ako je kultura, prema Ivanu Pavlu II., "ono po čemu čovjek, kao čovjek, postaje više čovjek",⁵ jasno je da su mnogi elementi koje nazivamo kulturalnim ustvari antikulturalni. Iz istoga razloga protuslovno je govoriti o "kulturi smrti" ili "kulturi nasilja", kad bi se ustvari trebalo govoriti o "antikulturi smrti". U kulturama postoje mnoge protivvrijednosti, strukture grijeha i situacije nepravde, otuđenja, koje ne zavrjeđuju da budu ni zaštićene ni sačuvane. Popis takvih ne bi nikad bio potpun: obrezivanje djevojčica, poligamija, žrtvovanje ljudi, diskriminacija žene, pobačaj, napuštanje novorođenčadi, lišenje vjerske slobode, do najvećeg otuđenja a to je odricanje Boga. Kako se događa u susretu između čovjeka i riječi Božje, također kulture trebaju doživjeti *metanoju*, obraćenje, trebaju biti pročišćenje riječju Božjom koja je živa i djelotvorna i prodire u srž. I kao što milost ne uništava narav nego uzdiže, u susretu s kulturom, bilo da je kultura Amazonije ili naša stoljetna kultura, Evanđelje pročišćava, ne razara, ozdravlja i vodi svaku kulturu da dadne najbolje od same sebe.

Dostojanstvo kultura, dijalog među njima i nadvladavanje elemenata protivnih dostojanstvu čovjeka, elementi su oko kojih treba biti izgrađivana autentična multikulturalnost, daleka od izjednačavanja i od krivog naglašavanja posebnosti. Ali pitanje kulturalnog dijaloga ne može se odijeliti od pitanja istine i sposobnosti čovjeka da je dosegne. Konstruktivni dijalog između kultura i između civilizacija moguć je samo na temelju zajedničkog traženja istine i na uvjerenju da je ona možda s apsolutnom vrijednošću u našim ljudskim kategorijama. U protivnom se ostaje

⁵ GIOVANNI PAOLO II., *Lettera autografa al Card. Agostino Casaroli*, 20. svibnja 1982., u AAS (1982), 684.

zatočenicima kulturalnog relativizma koji niječe mogućnost nadilaženja vlastitih kulturalnih granica i približavanje istini, koja bi onda bila samo nesređeno naslućivana iza razlićitih kultura. Međutim, tako se negira svaki oblik autentićnog dijaloga i ide na ruku sukobu među kulturama.

3. Kršćani u eri relativizma

Relativizam se tako ćini veliki izazov našega vremena. Bijeg od sigurnosti, površna misao, kultura *light* jesu intelektualne crte našega vremena koje ne mogu ne utjecati na život kršćanina a osobito onih koji su pozvani na izbor koji obvezuje cijeloga života. "Zvanje" je odvratna rijeć za kulturu koja se boji odveć ćvrstih uvjerenja, odlučnih obveza, apsolutnih vrijednosti.

I tako, ono što dolazi u krizu jest sam kršćanski identitet. Pluralnost kulturalnih i religioznih ponuda i načina života nije uvijek izvor obogaćivanja. Štoviše može biti uzrokom gubitka vlastitog identiteta. Pred ovom mnogostrukošću i pod utjecajem ustrajne propagande koja uporno naglašava vrijednost svih kultura, postoji opasnost da se izgubi vlastiti identitet. Kad sve ima jednaku vrijednost, ništa više nema vrijednosti. Kako tumaći amerićki sociolog Peter Berger, "(radikalni) pluralizam stvara stanje stalne nesigurnosti spram onoga u što bi trebalo vjerovati i spram načina kako bi trebalo živjeti; ali ljudski razum zazire od nesigurnosti, naroćito kad se odnosi na ono što uistinu vrijedi u životu... Relativizam oslobađa, ali sloboda koja od njega dolazi može biti vrlo žalosna."⁶

Ovo takoder tumaći, po mome sudu, uspjeh ksenofobićnih pokreta, alternativnih religija i fundamentalizama. U vremenu nesigurnosti, pokreti koji obećavaju sigurnost i "ćjelovitost" diskretno privlaće.

Vraćajući se našoj situaciji, mnogi kršćani, i ćesto mladi, ne znaju dobro zašto su kršćani. Nisu uvjereni ni da je kršćanstvo istinska religija, štoviše sumnjićavo bi gledali na svakoga koji bi govorio ovakvim rijećima. Za njih je kršćanska ponuda u najbolju ruku jadona ponuda više na koju pristaju samo kritićki i hladno.

U ovom kontekstu krize identiteta govorilo se i još se govori o povratku svetoga kao jedne od karakteristićnih crta našega vremena. To je složen fenomen koji zahtijeva najprije temeljito interdisciplinarno proućavanje, a zatim toćno i uravnoteženo "teološko razlućivanje", koje bi uspjelo izbjeći bilo plitka oduševljenja bilo banalne osude. Jedna od

⁶ P. BERGER, *Una gloria remota*, Mulino, Bologna 1994., str. 48-49.

karakterističnih crta ove nove religioznosti jest njezin karakter "religije učini sam". Jedan talijanski učenjak, kad je riječ o ovoj novoj religioznosti, govorio je o "teoplazmi", koju tumači kao "jednu vrstu plastelina od kojeg moderni čovjek pravi vlastite bogove i pokušava ih prilagoditi svojim promjenljivim potrebama. Analogno, sociolozi govore o 'biografiji učini sam', u kojoj se u različitim razdobljima života, polazeći od raznih stvari religiozne prirode, stvara nova slika Boga. Zapanjujuće je kako su novi religiozni pokreti obilježeni na svjetskoj razini tim vidicima... Mnoge inicijative na ovom području ne pojavljuju se kao nova svjetska religija, s jedinstvenim imenom i posebnim utemeljiteljem, no usmjerenost prema nekom vitalističkom božanstvu života u odnosu prema iskustvu modernog čovjeka o sebi, tvori jednu vrstu mreže koja usko povezuje heterogene grupe."⁷

Otuda proizlazi rast alternativnih religija, od vraćanja do poganskih pretkršćanskih religija, prolazeći kroza svaku vrstu kulta. Iza ovog religioznoga "plastelina" krije se nostalgija za transcendencijom i duhovnošću, koja se često nalazi izvan tradicionalnih religioznih kanala. Radi se o pokretu karizmatskog tipa, snažno protuinstitucionalnom. Ovo objašnjava uspjeh orijentalnih religija koje, čini se, kao da nude više duhovnosti uz cijenu manjeg institucionalnog napora i bez hijerarhijskog i dogmatskog aparata.

Ne usmjeruju se svi prema nekoj od ovih novih religija. Ali ista klima relativizma očituje se kod mnogih kršćana, u raskoraku između traženja unutarnjeg mističnog iskustva i povijesno-objektivnog elementa religije. Relativizam uzrokuje snažnu subjektivizaciju religioznog osjećaja, koji se usredotočuje na čovjekovu intimnost te tako bivaju zanemareni objektivni sadržaji Objave. Crkva, kao vidljivi i institucionalni izričaj vjere više se ne prihvaća. Ne da bi to bio novi antiklerikalizam, nego ono što se danas kritizira nije samo manjkavo svjedočanstvo svećenika i redovnika, nego Crkve kao objektivnog posredovatelja između Boga i čovjeka.

Ovo ima posljedice i unutar religioznog života. Tipični sukob našeg vremena jest proturječje, prividno ali koje se vrlo osjeća, između vlasti i savjesti. Ako siromaštvo i čistoća stvaraju poteškoće praktične naravi koje svi poznajemo, evangeoski savjet poslušnosti izaziva odbijanje u načelu. Ovo objašnjava poteškoću da budu prihvaćene obveze koje traju cijeloga života, bilo u braku bilo u izboru djevičanstva u redovničkom životu ili u svećeništvu. Svi poznajemo slučajeve neuspjeha i senzacionalna napuštanja zvanja ubrzo nakon redjenja. Jedan zaduženik za pastoral zvanja u jednoj redovničkoj zajednici priznao je da je ostao zaprepašten kad su neki

⁷ R. PETTAZZONI, citirano u P. SQUERI, "Comunicazione, fede e cultura", u *Teologia e Comunicazione*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2001., str. 33.

studenti na kraju intenzivnog tečaja ignacijevskih duhovnih vježbi, obavljenih ozbiljno i temeljito, očitovali svoju odluku ponuditi se na šest mjeseci ili na godinu dana kao volonteri za misije ili za druga djela evangelizacije. I kaže: prije samo dvadeset ili trideset godina ovi isti mladi donijeli bi odluku ponuditi čitav svoj život u zvanju posvećenog života, a ne samo šest mjeseci.

Ali u pozadini kompleksnog fenomena, bez namjere da iznesem brzopleto opravdanje, moguće je raspoznati djelovanja Duha Svetoga, novu Pedeseticu s pozivom na veću dosljednost u vjeri, na duboko iskustvo molitve, na intimnost savjesti. Postoji posvuda karizmatičko-duhovno buđenje, također unutar Katoličke Crkve, što ne treba zanemariti. Upravo se u ovom ogledalu promatraju novi duhovni pokreti u Crkvi, nastali iz dubokog iskustva vjere i s jasnim pozivom kršćanskim izvorima. Nije li ovo poziv koji je Papa uputio u svojoj pobudnici *Ulaskom u treće tisućljeće* kad svetost stavlja na prvo mjesto u pastoralnom programu Crkve za treće tisućljeće (br. 30)? Papa podsjeća da je "možda 'znak vremena' koji se danas primjećuje u svijetu, bez obzira na široke procese sekularizacije, raširen zahtjev za duhovnošću koji se velikim dijelom izražava upravo u obnovljenoj potrebi za molitvom". Mi kršćani imamo bogatstvo u mističnoj tradiciji Crkve, bilo istočne bilo zapadne, koje treba oploditi. Zato "je potrebno kršćanstvo koje se odlikuje ponajprije *umjetnošću molitve*" (NMI, br. 32). Kršćanske su zajednice pozvane da postanu "*škole molitve*", gdje se može iskusiti da Bog sluša vapaj siromaha, gdje se uči izraziti se zahvaljivanjem, hvalospjevom, klanjanjem, razmatranjem, slušanjem, žarom čuvstava, sve do istinskog "zanosa" srca (*isto*).

4. Otvoreni nadi i budućnosti

Ova multikulturalna Europa, bogata, rascjepkana, hedonistička i sekularizirana jest svijet u koji smo pozvani živjeti. Beskorisno je žaliti se i sanjati prošla vremena koja su, zna se, u fantaziji i sjećanju ljudi uvijek ljepša nego u stvarnosti. Već je sv. Augustin poticao svoje suvremenike da se ne žale na teška vremena u kojima žive, vremena barbarskih provala i nevolja: "Nemojmo se žaliti i ne gundajmo, o braćo... Ipak ćeš naći ljudi koji se žale na svoje vrijeme, uvjereni da su samo prošla vremena bila lijepa. Ali možemo biti sigurni kad bi se takvi mogli prenijeti u vrijeme svojih predaka, ne bi propustiti jednako tako žaliti se. Ako, naime, misliš da su dobra bivša vremena, to je baš zato jer nisu više tvoja."⁸ Umjesto da

⁸ A. AUGUSTIN, *Sermo Caillau-Saint-Yves 2*, 92, u *PLS*, 2, 441-442. XX. tjedan u vremenu kroz godinu.

plaćemo zbog nevolja svoga vremena, "prijedimo Barbarima!", kako je govorio blaženi Federico Ozanam. Tako je učinila Crkva poslije propasti Rimskog Carstva, kad je, oplakavši ruševne propalog starog poretka, odlučno poduzelo evangelizaciju novih gospodara. I mi također, umjesto da sanjamo o povratku kršćanskog društva kulturalno homogenog, pristupimo novim barbarima trećega tisućljeća, a ti su naši mladi, naši ljudi, novi useljenici.

Govorimo, dakle, više o izazovu nego o problemima i prijetnjama. Nismo toliko naivni da potcjenjujemo stvarne opasnosti od ovih epohalnih fenomena, ali u njima želimo vidjeti velike mogućnosti za naviještanje Evandelja.

Istina je: u većem dijelu Europe mi kršćani smo danas manjina kulturalno na marginama, koja nosi teret većine, još formalno kršćanske, ali mlake i nemarne. Ovo je dijagnoza koju je dao kardinal Carlo Maria Martini u svom intervjuu na plenarnom zasjedanju Papinskog Vijeća za kulturu, održanom u ožujku ove godine. U tome vidi prednosti: jer je manjina, efikasnija je, štoviše, često je jedino manjina sposobna pružiti nadu svijetu kakav je naš, dosljedno i s punim poštovanjem dostojanstva ljudske osobe. Osim toga, ovaj status manjine približava nas počecima Novoga Zavjeta, čini da budemo sol i svjetlo, grad na gori, uporište za druge.

Ne treba zaboraviti ni izvanrednu priliku koju za evangelizaciju predstavlja prisutnost vjernika drugih religija upravo u našim zemljama. Sada nije više potrebno odlaziti u daleke zemlje u svrhu prvog naviještanja Evandelja. Među nama su osobe, ne samo iz reda useljenika, nego i novih europskih nevjernika, koje nisu čule za Krista ili ga samo površno poznaju. I ovdje, daleko od svojih matičnih zemalja, možda su slobodnije i disponiranije slušati ozbiljno i bez predrasuda Kristovo Evandelje.

U ovoj zadaći računamo s entuzijazmom mladih. Mladi današnjice nisu ni bolji ni gori od onih iz prijašnjih vremena.⁹ Premda im se često predbacuje "zakon opće dekadencije generacija", prema kojemu svaka generacija misli da će poslije nje biti jedino razvalina i pustinja, nije istina da su mladi danas slabiji, s više poroka ili manje sposobni od svojih prethodnika. Oni imaju vrijednosti i nedostatke, drukčije od onih kod svojih prethodnika, ali u sličnoj mjeri. Drugačiji su i od njih će poteći duhovna zvanja koja će imati drukčiji profil. Uzaludno je kopirati modele koji su već prošli. Ali unatoč ambijentalnim poteškoćama koje su kulturalnog tipa, unatoč umanjenoj socijalizaciji u obiteljima, često podijeljenim ili rastrganim, unatoč svim manjkavostima u prenošenju vjere i u katehezi,

⁹ O ovome sam opširno pisao u svojoj knjizi: *Tomás Morales, apóstol de la juventud*, Encuentro, Madrid 1999.

postoji nešto vječnoga u mladenačkom srcu što ga čini otvorenim za Božje djelovanje. I kao što "Otac radi neprestano" (Iv 5,17), također su Sin i Duh Sveti na djelu.

Nalazimo se na povijesnoj prekretnici, rada se novi svijet i trudimo se da bismo saznali kakva će biti budućnost. Ali vrijeme povijesti jest vrijeme *longue durée* i stoljeće je jedinica prave mjere za kulturalne fenomene. U jedno pak možemo biti sigurni: "S pravom možemo biti sigurni da je budućnost čovječanstva u rukama onih koji budu znali budućim pokoljenjima pružiti razloge života i nade" (*Gaudium et Spes*, br. 31).

EFFECTS OF EUROPEAN MULTICULTURALISM ON CHRISTIANITY AND VOCATION MINISTRY

Summary

In his conference, the author deals with the theme of European pluralism of cultures as it effects Christianity and vocation ministry.

Beside introduction and conclusion, this article comprises four sections subtitled in following way: 1.) A globalized world and multicultural Europe; 2.) Dialogue of cultures; 3.) Christians in an era of relativism; 4.) Open for a hopeful future. Author's methodology is traditional as far as he first defines or interprets the concepts he uses then he examines a certain area of his research. After that he draws our attention to possible dangers for Christianity and for spiritual vocations in Europe, but he also develops from extant situation new challenges and possibilities for an engaged proclamation of the Gospel and for authentic living of Christian mission.

He depicts positive aspects of modern young generations and shows the signs of hope regarding the common future of mankind. In his conclusion, he quotes Pastoral Constitution *Gaudium et Spes*, 31 of the Second Vatican Council: "We can justly consider that the future of humanity lies in the hands of those who are strong enough to provide coming generations with reasons for living and hope".